

kdyby její tradiční nároky nebyly tak razantně a důsledně odhaleny jako nepřijatelné ve světě, v němž je každý pokus o systematické myšlení konfrontován s problémem proklamované kontextuality, indexikality, performativity veškerého vědění, kdy se transkontextuální pravda a její možnost rozkládá a naráží na lokální, politické či perspektivní vědění jistým způsobem situovaných jednajících.

Z hlediska standardní argumentace z konce minulého století, jež v mnoha různých podobách, v mnoha různých – vědeckých či nevědeckých – kontextech, posilovala přesvědčení o utlačivé síle univerzalizujících forem myšlení, o zvrácenosti touhy po Pravdě, Teorii, Metodě, Spravedlnosti, lze číst metafilosofické pasáže Rortyho knihy jako poměrně nevzrušivou, jednotvárnou, dokonale formulovanou samozřejmost. Také to ovšem může svědčit o skutečnosti, že se Rortymu a jiným spřízněně uvažujícím myslitelům podařilo skutečně proměnit nejen náš způsob myšlení, nýbrž, a to možná především, i samotná východiska myšlení, jakkoli se on sám a jemu podobní tvářili, že toto rozhodně není jejich cílem. I Rortyho kritici se ostatně většinou shodli na tom, že je jeho knihu „nezbytné ocenit, neboť v ní doložil, že filosofii, třebaže je praktikována s cílem Filosofii jako takovou zrušit,

lze stále dělat ve velkém stylu.“² Na skutečnosti, že se Richard Rorty stal součástí kánonu oboru, v jehož hranicích jemu samotnému bylo spíše těsno, to nemůže nic změnit.

///// recenze //////////////////////////////////////

Daniel ROSENBERG – Anthony GRAFTON, *Cartographies of Time. A History of the Timeline*. New York: Princeton Architectural Press 2010, 272 s.

Tomáš Dvořák

Knihy *Kartografie času: dějiny časové osy* je výsledkem spolupráce dvou výrazných představitelů amerických kulturních a intelektuálních dějin, Daniela Rosenberga a Anthonyho Graftona. Rosenberg je profesorem historie na Oregonské univerzitě se zaměřením na otázky historické reprezentace, zejména Francii a Británii 18. století. Patří také k editorům pozoruhodného čtvrtletníku *Cabinet* zaměřeného na – z akademického pohledu – okrajová, často až bizarní témata (v nedávných číslech byla jeho

² Alexander NEHAMAS, „Can We Ever Quite Change the Subject?: Richard Rorty on Science, Literature, Culture, and the Future of Philosophy.” *boundary 2*, roč. 10, 1982, č. 3, s. 412 (395–413).

pozornost věnována kupř. prachu, ostrovům, bublinám či vlasům). Na stránkách tohoto novodobého kabinetu kuriozit byl také publikován jeho první text věnovaný historii časových os a grafickým reprezentacím dějin,¹ v akademičtější a rozvinutější podobě se tématu věnoval o tři roky později.² Tento článek věnovaný primárně Josephu Priestleymu lze považovat za jakýsi zárodek *Kartografi času*, jež jej rozšiřují o doby před a po 18. století. Zatímco Rosenberg přispěl do knihy zejména svou tezí o grafické genezi moderního času, podíl Anthony Graftona, profesora historie na Princetonské univerzitě, lze spatřovat především v mapování chronologických praktik raného novověku, jimž se věnoval taktéž ve svých starších textech.³ Ani jemu pak není vzdána snaha o tematizaci zdánlivě – a v tomto případě i doslovně – marginálních jevů, jak

předvedl v díle věnovaném vývoji a funkcím poznámek pod čarou v historiografickém diskursu.⁴

Jak naznačuje její titul, kniha je věnována vizuálním reprezentacím dějin, primárně avšak nikoli výlučně v dílech historiků. Schémata, diagramy, grafy a časové osy jsou povětšinou přijímány jako samozřejmé pomůcky, sousedící s texty historiků především v učebnicích a populárních výkladech. Tyto obrazy času však mají svou vlastní historii, jež při bližším pohledu až tak samozřejmá není. Časová osa, jak jsme na ni zvyklí a denně na ni narážíme v podobě prosté linie opatřené časovými údaji v pravidelných intervalech, se objevuje až ke konci 18. století. Předcházely jí jiné formy znázorňování historického času, jako jsou genealogické a vývojové stromy, dominantní formou však byla chronologická tabulka.

Za její zdroj je mnohými považována Eusebiova *Kronika* z počátku 4. století, jež ustavila model pro psaní světových dějin a rámeč určující té či oné době jasné místo v plánu Boží prozřetelnosti. Eusebiovy chronologické tabulky umožnily sjednotit a porovnat chronologie převzaté z mnoha různých zdrojů, jež se lišily jak povahou zaznamenávaných událostí

¹ Daniel ROSENBERG, *The Trouble with Timelines* [online]. 2004. Dostupné z <<http://www.cabinetmagazine.org/issues/13/timeIntro.php>> [cit. 4. 3. 2012] a Sascha ARCHIBALD – Daniel ROSENBERG, *A Timeline of Timelines* [online]. 2004. Dostupné z <<http://www.cabinetmagazine.org/issues/13/timelines.php>> [cit. 4. 3. 2012].

² Daniel ROSENBERG, „Joseph Priestley and the Graphic Invention of Modern Time.“ *Studies in Eighteenth Century Culture*, roč. 36, 2007, s. 55–103.

³ Viz zejm. Anthony GRAFTON, *Joseph Scaliger: A Study in the History of Classical Scholarship. Vol. II: Historical Chronology*. Oxford: Oxford University Press 1994.

⁴ Anthony GRAFTON, *The Footnote: A Curious History*. Cambridge: Harvard University Press 1999.

tak způsoby jejich datace. Eusebius je řadil do sloupců a tak umožnil srovnávání různými způsoby datovaných záznamů na jednotlivých řádkách. Od svých počátků tak měly snahy o sepsání univerzálních dějin svou vizuální složku, bez které by bylo takřka nemožné sjednotit a zpřehlednit disparátní data. Přestože Eusebius systém chronologické komparativní tabulky pravděpodobně pouze přejal a zdokonalil, byla to právě jeho kronika, která byla hojně čtena, kopírována a imitována v průběhu středověku a zvýšenému zájmu se těšila i v 15. a 16. století, kdy se její aktualizovaná vydání zařadila mezi první a nejčastěji tištěné knihy. V průběhu 16. století přispěly ke sjednocení různých datací nové astronomické znalosti a chronografie přestávaly plnit svou původní hlavní funkci, totiž interpretaci biblických událostí; ve zjednodušené verzi s letopočty vyznačenými řádkami a říšemi uspořádanými do sloupců představovala nejčastější podobu světových dějin, analogická forma mřížky však byla využívána i pro zaznamenávání běhu života jednotlivců či třeba chronologie technických vynálezů: „Pro mnoho čtenářů v 16. a na počátku 17. století čas *vypadal jako tabulka*“ (s. 76).

Chronologické tabulky sice byly vizuálními schématy, obsahovaly a uspořádávaly informace, nedokázaly je však graficky vyjádřit. Znázorňovaly jednotlivé události

v posloupnostech, nikoli však historický čas jako takový. Ten získal svůj obraz díky britskému teologovi, filosofovi a přírodovědci známému dnes primárně pro objev kyslíku a výzkumy na poli elektřiny. Joseph Priestley se zvláště na počátku své kariéry věnoval intenzivně i historii, jejíž studium považoval za nutnou součást přípravy pro aktivní občanský život. Na rozdíl od běžného života, který umožňuje pouze omezený rozhled ze specifické perspektivy, zprostředkovává nám historie pohled celistvý a synoptický. Priestley mu vtiskl konkrétní podobu ve svých biografických a historických mapách – *A Chart of Biography* z roku 1765 a *A New Chart of History* z roku 1769 – jež se staly nejvlivnějšími a nejpopulárnějšími vizualizacemi dějin v 18. a 19. století. *Biografická mapa* znázorňovala životy dvou tisíc historických postav v průběhu tří tisíc let, měla podobu plakátu či svitku v délce bezmála jednoho metru. Horní a spodní okraje byly vyznačeny staletými intervaly, tečky mezi nimi značí dekády. Tyto časové osy jsou pro snazší orientaci propojeny vertikálními liniemi. Plocha je dále rozčleněna do šesti horizontálních pásů podle oboru či působnosti: historici, antikváři a právníci zabírají vrchní řadu, další patří řečníkům a kritikům; umělcům a básníkům; matematikům a lékařům; teologům a metafyzikům; státníkům a váleč-

níkům. Vnitřek mapy je zaplněn krátkými horizontálními úsečkami vyznačujícími životy slavných spolu s jejich jmény (zvláštní znaménka přitom označují, zda je datum narození a smrti přesně známo či nikoli). Horizontální členění *Nové mapy dějin* je geografické a zobrazuje vývoj říší a království ve stejném měřítku a čase jako biografický graf – díky tomu mohou být data z obou navzájem snadno porovnána. Právě tato jednota měřítka a vazba mezi historickým časem a měřitelným prostorem obrazu jsou tím, co Priestleyho vizualizace odlišuje od jejich předchůdců a nastavuje nový model projekce kvantitativních dat do chronografického prostoru. Priestleyho inovace přirozeně nebyla pouze technické povahy, v jejím pozadí tušíme osvícenskou ideu pokroku, chápání dějin jako lineárního a nevratného procesu. Priestley byl také velkým obdivovatelem Newtona, jehož pojetí času rezonuje s uniformitou těchto časových grafů.

Rosenberg s Graftonem se důkladně věnují debatám, jež Priestleyho mapy rozvířily, stejně tak i jejich dalším alternativám a inovacím zejména ve Spojených státech 19. století. Poslední kapitoly knihy však od samotného zobrazování historického času poněkud utíkají: k novým technickým možnostem časového záznamu v 19. století, k populárním a amatérským for-

mám chronografie a k vizuálním ztvárněním dějinného vývoje ve výtvarném umění 20. století. Jakoby v okamžiku, kdy si časová osa vydobyla své dominantní postavení mezi figurami historiografického diskursu, začala nabývat na síle a stala se automatickou a samozřejmou součástí našich představ o historii, ztratili o ni autoři zájem a usilovně hledali opět pouze její marginální podoby a způsoby užití. V tomto ohledu se jejich vášeň pro kuriozity jeví jako samoúčelná až kontraproduktivní; kniha překračuje původní Rosenbergovu studii pouze chronologickým výčtem dalších exemplářů a, nutno dodat, hojností skvělých ilustrací. Obecnějších témat, jako je vztah historiografie a chronologie, narativity a linearity, faktů a interpretací, filosofie dějin a konkrétních technik používaných historiky se kniha dotýká jen letmo či spíše jen vyvstávají v pozadí na sebe hromaděných příkladů a ukázek. Důkladnější analýza vztahů mezi formami obraznosti, temporalitou a historickým myšlením by mohla přispět k poznání geneze „homogenního a prázdného času“⁵ modernity; *Kartografie času* takto nabízejí pouze jeho chronologii, nikoli však historii.

⁵ Walter BENJAMIN, „O pojmu dějin.“ In: *Teoretické pasáže. Výbor z díla II.* Praha: OIKOYMENH 2011, s. 307–316.